

W 1598 roku doszło do utworzenia trzeciej kancelarii miejskiej, której pracami kierował pisarz dochodów miejskich. Przejął on wszystkie sprawy związane z finansami miasta i prowadził je z pomocą dwóch pomocników: pisarza celnego i pisarza browarnego.

Do najważniejszych urzędników miasta Krakowa należeli też syndycy – specjaliści z zakresu prawa, reprezentujący interesy miasta przed sądami, na sejmach i sejmikach, na dworze królewskim. Dobrze wykształceni, byli sownie wynagradzani przez radę. Wprowadzeni szczegółowo w sprawy miejskie mieli realny wpływ na ich bieg. Awansowali też niekiedy do rady miejskiej. Oprócz syndyków oficjalnych, urzędowych, miasto angażowało także reprezentantów prawnych okazjonalnie, do załatwienia jednej określonej sprawy.

Wśród krakowskich urzędników średniego szczebla duże znaczenie odgrywał wspomniany już wcześniej hutman (hetman) ratuszy – zarządca ratusza i przełożony wiertelników przysięgłych oraz służby ratusznej i straży miejskiej, który na polecenie rady wykonywał również zadania specjalne, na przykład w razie zarazy pozostawał w mieście i zamykał dotknięte chorobą domy. Jednoosobowo rozsądzał też drobne spory pomiędzy pospółstwem.

Reformy i zmiany

Ukształtowany w średniowieczu i funkcjonujący, z nieznacznymi modyfikacjami, w ciągu następnych wieków ery nowożytnej ustrój miasta Krakowa, z głównymi instytucjami: radą, ławą sądową, wójtostwem i przedstawicielstwem pospółstwa, przetrwał niemal do końca I Rzeczypospolitej. Poważne zmiany ustrojowe nastąpiły w drugiej połowie XVIII wieku. W ramach przeprowadzanych wówczas reform, także odnoszących się do miast i sytuacji mieszczaństwa, w miastach królewskich zostały powołane mające uzdrowić gospodarkę miejską Komisje Dobrego Porządku (*Boni Ordinis*).

W Krakowie komisja taka została powołana w 1776 roku. Dwa lata później ogłosiła ordynację miejską, zgodnie z którą liczba rajców dożywotnich została zredukowana do 12 (każdy, który osiągnął urząd rajcy, miał go pełnić dożywotnio, a po jego śmierci nie mianowano już nikogo na jego miejsce), a z nich wyznaczano 4 rajców prezydujących, z których każdy miał pełnić funkcję burmistrza przez kwartał. Urzędy miały być płatne. Liczba ławników została z kolei zredukowana do 6. Magistrat został podzielony na 4 departamenty: sądowy – w jego skład wchodziło 3 rajców; ekonomiczny – z 3 rajcami i 2 przedstawicielami pospółstwa; opieki i policji – również z 3 rajcami i 2 przedstawicielami pospółstwa. Krakowska Komisja Dobrego Porządku stworzyła tzw. sądy potoczne (*iudicia pedanta*), głównie dla spraw rzemieślników – w przypadku niedotrzymania przez rzemieślnika umowy, oszustwa na towarze lub robocie, pokrzywdzonemu przysługiwała skarga do burmistrza, który – po wezwaniu obwinionego – wraz z syndykiem natychmiast rozsądzał sprawę.

Były to jednak próby reform połowicznych i do różnych, nie sięgały one samego modelu zarządzania miastem. Na to przyszedł czas dopiero w dobie Sejmu Czteroletniego.

Literatura poszerzająca:

Mecherzyński 1845, *passim*; Szujski 1878, *passim*; Bąkowski 1893-II, *passim*; Rymar 1905, s. 187–252; Bąkowski 1906, *passim*; Chmiel 1907, *passim*; Sikora 1908, *passim*; Krasicka 1929, *passim*; Lepszy 1929, *passim*; Górny, Piwarski 1932, s. 5–82; Patkaniowski 1934, *passim*; Niwiński 1938-I, s. 46–160; Ptaśnik 1949, s. 59–110, 159–184; Friedberg 1955, *passim*; Pachoński 1956, *passim*; Friedberg 1957, s. 189–227; Pieradzka 1957, s. 141–187; Frančić 1961, *passim*; Grodecki 1963, s. 51–68; Jelicz 1966, *passim*; Lepszy 1968, s. 131–177; Frančić 1968, s. 235–266; Pieradzka 1968, s. 27–61; Bieniarzówna 1969, *passim*; Bieniarzówna 1976, *passim*; Wyrozumski 1992, s. 212–535; Małecki 1994-I, s. 20–155; Bieniarzówna 1994-I, s. 157–356; Małecki 1994-I, s. 20–155; Bieniarzówna 1994-II, s. 357–536; Małecki 1994-II, s. 539–593; Wyrozumski 1995, s. 21–47; Noga 2003-I, s. 23–108; Bukowski, Noga 2007, *passim*; Noga 2007-I, *passim*; Noga 2007-II, *passim*; Komorowski 2007, *passim*; Komorowski, Follprecht 2007, *passim*; Witkowski 2007, s. 65–74; Starzyński 2008, *passim*; Noga 2008, *passim*; Kutrzeba 2009, *passim*; Starzyński 2009, *passim*.